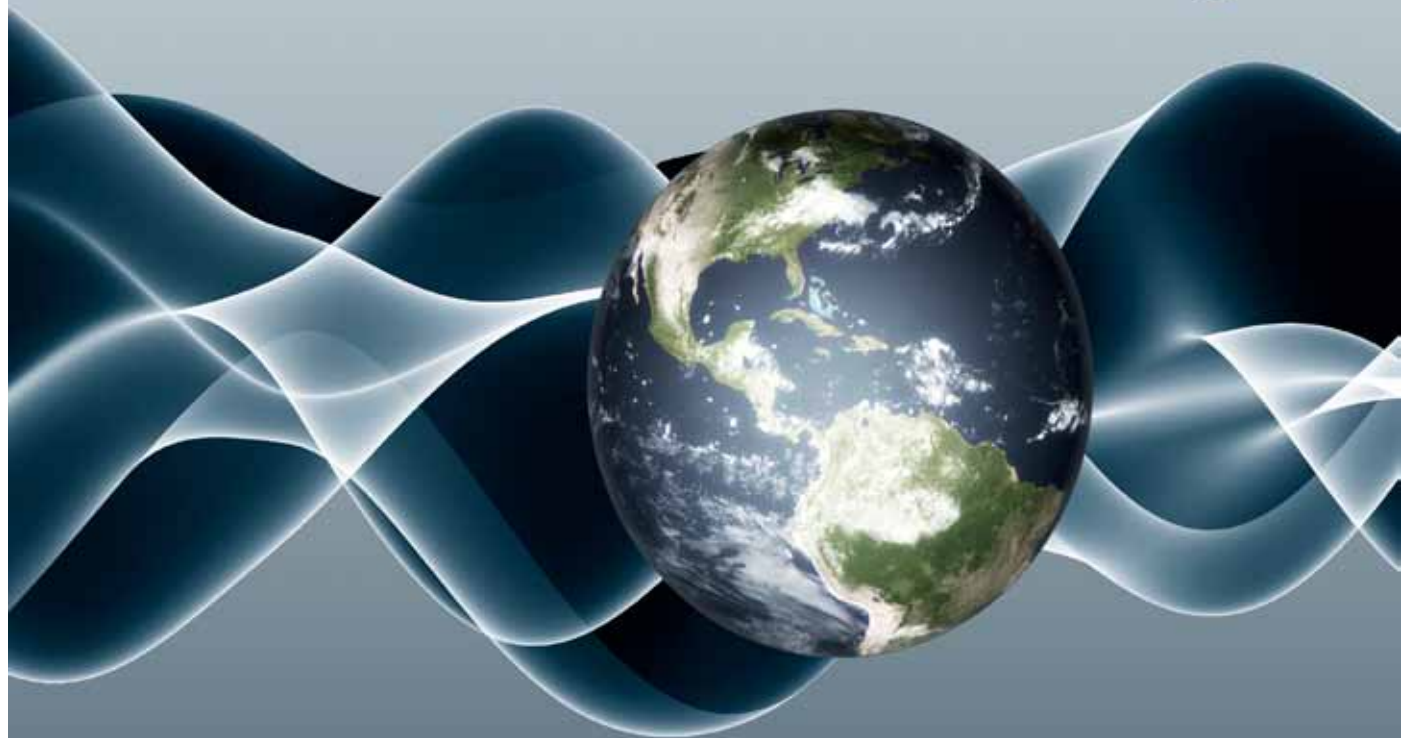

SLOVENSKÁ EKONOMICKÁ SPOLOČNOSŤ - NEZÁVISLÉ ZDRUŽENIE
EKONÓMOV SLOVENSKA

SILOČIARY

Z OBSAHU

Úvodné slovo /2/

Ekonomický komentár /3/

Makroekonomika /4/

Zahraničie /5/

Osobnosti /7/

Európska únia /7/

NOVEMBER 2010

Číslo 11

Ročník VIII

RECENZOVANÉ

ODBORNÝ MESAČNÍK O EKONOMIKE A POLITIKE

Úvodné slovo

Predpoklady spoločenských zmien v blízkom sa novembri 2010

Nie je našim záujmom pripomínať našim čitateľom a priaznivcom len výročia samotné, ktoré si trvalo vážime pre ich hlboký duchovný význam, ku ktorým patrí aj 1. november, kedy si pri sviatku Všetkých svätých zvykneme pripojiť aj Pamiatku zosnulých, ktorá pripadá na druhý deň novembra.

Robíme tak v snahe podnieť aj tvorivé úvahy o súvislostiach našej ekonomiky i celej spoločnosti v minulosti, súčasnosti a, možnými poučeniami pre seba i v širších súvislostiach – pre našu národnú budúcnosť v európskom aj svetovom spoločenstve -

Deň otvorených dverí NR SR z 1. novembra presunul dnešný sebavedomý predseda Národnej rady SR na 17. november. Ublížil tým obidvom výročiam. Takže po ublížení pamiatke Svätopluka v mene ukojenia antislovenských síl, si pridáva ďalší bod, ktorý mu bude zarátaný pri jeho odsune z druhej najvyššej štátnej pozície.

V novembri t. r. sa očakáva zásadné rokovanie druhej po Bezpečnostnej rade OSN najvýznamnejšej medzinárodnej bezpečnostnej organizácii – Severoatlantickej aliancie – NATO. Celý svet bude s veľkým záujmom sledovať vývoj vzťahov NATO k Ruskej federácii, ktorej predstavitelia by sa mali, okrem iného, na tomto summite zúčastniť a rokovať aj o protiraketových „dáždnikoch“, ktorých pôvodne zamýšľané rozmiestnenie (aj v blízkosti našej republiky) viedlo k výraznému ochladeniu vzťahov s nemalými dôsledkami na obidvoch stranách.

Na 11. a 12. november je programovaný 5. summit Skupiny G-20 v juhokórejskom Soule. Tam by sa mali lídri 19 najvýznamnejších svetových ekonomík a Európskej únie rozhodnúť, či potvrdia návrhy o uplatnení dôrazných krokov v bankovej a ďalších oblastiach tak, aby sa svetové hospodárstvo pohlo dynamickejšie od dna, ku ktorému s neblahými dôsledkami na väčšinu slabších skupín obyvateľstva dostalo zásluhou finančných a, nakoniec globálnej krízy. Pociťujem a pociťovať ju budeme i v najbližších rokoch aj my v SR (okrem skupiny najbohatších).

Do istej miery s tým súvisia aj úvahy o stabilite Eurozóny. V medzinárodných ekonomických vzťahoch dochádza totiž, aj vplyvom globálnej krízy, k nežiaducemu ovplyvňovaniu vývoja eurozóny finančnými špekulantmi. A to až do takej miery, že sa stupňujú úvahy o nutnosti nielen parciálnych krokov, ale systémových riešení. Nemecko odporúča vytvoriť medzinárodnú organizáciu, ktorej cieľom by bolo zabezpečovanie stability eurozóny

dôraznejšou koordináciou hospodárskych politík členských štátov EÚ.

Nemecký minister financií W. Schäubel predložil návrh na vytvorenie medzinárodnej organizácie, ktorá by nekonkurovala Medzinárodnému menovému fondu (MMF), ale by mohla mať obdobné právomoci a silu ako MMF, *aby spoločná mena – euro - nestalo „loptou, s ktorou sa hrajú špekulanti.“* Pre plastickejšie ponímanie vlnení okolo eurozóny si pripomeňme tiež pohrávanie sa s myšlienkou o zrušení eurozóny, čo by podľa niektorých analytikov (napr. britskej poradenskej firmy Capital Economics) nebola katastrofa. Vraj by to umožnilo vyhnúť sa rokom hospodárskej stagnácie, slabším členom by zvýšilo konkurencieschopnosť, v Nemecku domáci dopyt.

K zásadným rozhodnutiam sa schyľuje aj na nadchádzajúcom Valnom zhromaždení Matice slovenskej. Veríme, že objektívne zhodnotenie prínosov doteraz vykonanej činnosti našej najstaršej národnej mimovládnej organizácie a zároveň nemalých rezerv a hlavne potrieb, ktoré od Matice očakávame aj v oblasti ekonomickej prispeje *k sformovaniu takej zostavy v jej vedení* (nemáme na mysli len najvyššie posty), ktorá posunie MS do aktívnej celospoločenskej polohy *nielen na ochranu dedičstva našich otcov, ale podstatne prispeje ku koncipovaniu dlhodobej stratégie rozvoja Slovenska zo slovenských pozícií*, ku zvýšeniu vlasteneckého citenia a hlavne konaniu na všetkých úrovniach riadenia doma aj v zahraničí. Môže oveľa účinnejšie zužitkovať pritom potenciál mimovládnych (proslovensky orientovaných = zahraničím rôznymi formami nepodporovaných) organizácií. SES-NEZES je pripravená s Maticou slovenskou v súlade s našimi spoločnými cieľmi aktívnejšie spolupracovať. Želáme jej pri tejto nesmierne náročnej pozícii a úlohách veľa síl, vzájomnej úcty a podpory (aj od štátnych inštitúcií) i disciplíny a veľa, veľa úspechov pri podpore a stmelovaní Slovákov v zahraničí a, v neposlednom rade, pri rozvíjaní dobrých vzťahov s inými národmi.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

Európa 2020 je aj boj proti chudobe a sociálnej exklúzii.

Organizácie, ktoré pracujú s ľuďmi priamo zasiahnutými chudobou poukazujú na pretrvávajúcu finančnú a hospodársku krízu počas posledných troch rokov, ako aj na negatívny dôsledok škrtov v národných rozpočtoch na ľudí. „Šetriace opatrenia sú čisto ekonomickou odpoveďou na sociálnu krízu,“ povedal predseda Platformy európskych sociálnych neziskových organizácií Conny Reuters a dodal, že „tlačia milióny ľudí, ktorých už zasiahla kríza, hlbšie smerom k chudobe“.

Podľa oficiálnych štatistík čelí až 85 miliónov ľudí v Európskej únii, teda 17 percent obyvateľov, nálepke „v ohrození chudoby“. (Podľa správy OSN sa počet chudobných na svete za posledných štyridsať rokov zdvojnásobil a dosahuje číslo 420 miliónov ľudí). V neposlednom rade sú to rodiny, ktoré majú členov so zdravotným postihnutím. Podľa štatistík má každá štvrtá rodina člena so zdravotným postihnutím a nejakým spôsobom zdravotne postihnutý je každý šiesty človek. Rok 2010 si tak získal označenie ako Európsky rok boja proti chudobe a sociálnej exklúzii. Zdravotné postihnutie a riziko chudoby sú teda spoločná realita. Riaditeľ Európskej siete proti chudobe Fintan Farrell sa vyjadril „z krízy sa nedostaneme ak nedosiahneme redistribúciu bohatstva, nezmeníme rastúcu úroveň nerovnosti a nebudeme uprednostňovať politiky na boj proti chudobe a sociálnej exklúzii“.

V júni 2010 prijali lídri EÚ stratégiu Európa 2020, ktorá definuje niekoľko cieľov pre jednotlivé členské štáty na nasledujúce desaťročie. Jedným z nich je podpora sociálnej inklúzie a pozdvihnutie prinajmenšom 20 miliónov ľudí z rizika chudoby a exklúzie. Podľa Komisie, na to, aby sa splnili každodenné potreby chudobných a postihnutých, treba prejsť od inštitucionálnej starostlivosti ku komunitnej a to využitím štrukturálnych fondov a fondu rozvoja vidieka.

Zníženie miery chudoby obyvateľstva v EÚ by malo byť jednou z hlavných priorít regionálnej politiky pre nadchádzajúcich desať rokov, uviedol eurokomisár pre zamestnanosť, sociálnu politiku a inklúziu László Andor. Domnieva sa, že redukcia chudoby musí byť jedným z hlavných cieľov štrukturálnych fondov do roku 2020, teda do konca budúceho rozpočtového obdobia EÚ. Týmto slovami reagoval na Piatu kohéznú správu zverejnenú 10. novembra, ktorá navrhuje niekoľko riešení na reformu regionálnej politiky Únie.

Piata kohézna správa, ktorú schválila Komisia, je 264-stranový dokument analyzujúci dopady a výsledky kohéznej politiky počas siedmych rokov predchádzajúceho rozpočtového obdobia (2000 až 2006) a porovnávajúci hospodársky rast a mieru zamestnanosti v každom z 271 regiónov Európskej únie- vrátane členských štátov, ktoré do EÚ vstúpili po roku 2004. Dotýka sa aj pravidiel o tom ako spravovať prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ na podporu jednotlivých projektov v členských štátov zameraných na znižovanie chudoby. Zverejnením Piatej správy sa odštartovala verejná diskusia a konzultácie o tom ako by mala vyzeráť regionálna politika a rozpočet na túto oblasť v nasledujúcom rozpočtovom období (2014-2020).

Správa je dôkazom toho ako Európska únia pomohla zmierniť hospodárske rozdiely, podporila sociálny rozvoj a priniesla zlepšenia v oblasti životného prostredia. Eurokomisár Hahn však k tomu dodáva: „Prostriedky potrebujeme vynakladať inteligentnejšie, zameriavať sa na hlavné priority EÚ a dodať viditeľnú hodnotu tomu, čo už národné a regionálne úrady robia“. Naznačil tým, že v budúcnosti sa bude klásť väčší dôraz na efektívnosť

kohéznej politiky. Eurokomisár pre regióny teraz dúfa, že členské štáty presvedčí o tom, že efektívna kohézna politika je nevyhnutná na to, aby sa Únia a jednotlivé regióny dostali zo súčasnej hospodárskej krízy a potrebná k naplneniu cieľov ambiciózneho stratégie Európa 2020 pre inteligentný, trvalo udržateľný a inkluzívny rast, ktorú lídri EÚ prijali v júni tohto roku. Európski občania od svojich politických lídrov očakávajú podporu v oblasti zamestnanosti a sociálnej inklúzie. Podľa nedávneho prieskumu Eurobarometer je séria prieskumov verejnej mienky, ktoré zadáva sekcia Analýz verejnej mienky Európskej komisie od roku 1973. sa totiž väčšina ľudí domnieva, že boj proti nezamestnanosti by mal byť hlavnou prioritou Únie, čo úzko súvisí s problémom chudoby.

Zámery v stratégii Európa 2020 sú stanovené, začínajú sa diskusie o smerovaní kohéznej politiky ako zdroja jej naplnenia pre ďalšie rozpočtové obdobie 2014 - 2020. Výhodiskom býva resp. musí byť analýza súčasného stavu. Dokumenty Európskej komisie ukazujú, že únia zatiaľ vyplatila len 10 % z 347 miliárd eur, ktoré na obdobie rokov 2007 - 2013 vyhradila pre štrukturálne fondy a Kohézny fond. Pritom uplynula už viac než polovica 7-ročného obdobia, počas ktorého sa majú tieto prostriedky vyčerpať. Podľa Komisie okrem veľkej byrokracie existuje niekoľko ďalších dôvodov pre slabé čerpanie fondov, vrátane časovej náročnosti výberu projektov. Komisia už začala verejné konzultácie týkajúce sa reformy kohéznej politiky. Chce zacieliť príspevky do menšieho počtu prioritných oblastí a sprisniť posudzovanie projektov. Bez rýchlejšieho a efektívnejšieho čerpania eurofondov sa zámery Európa 2020 budú naplňovať ťažko.

Ing. Ondrej Barič, PhD,
Národné centrum európskych a globálnych štúdií.

Rezervované pre makroekonomiku

Ekonomia a poznatková ekonomika (3. časť)

Vedecký obraz o tom ako “vyzerá” ekonomika sa neustále obohacuje. V 20. storočí to boli taký významný ekonómovia ako I. Fisher, P. Samuelson, M. Friedman, M. Morishima, W. Baumol, S. Blinder, S. Fischer, R. Dornbusch, J. Galbraith, F. Modigliani, J. A. Schumpeter a ďalší. Nebudeme rozoberať ich hypotézy a teda aj dôsledok na zmenu imaginárneho obrazu ekonomiky. Nespomenul som ešte významný poznatok monetaristov, ktorých posolstvo je v ich čarovnej rovnici $M = mmH$, kde M je masa peňazí, mm je peňažný multiplikátor a H je monetárna báza. Je to aj rovnica $MV = PY$. Centrálné banky dokážu vplývať na kolobeh peňazí v ekonomike. Ale v súčasnosti máme ďalší problém s peniazmi. Finančná kríza je spôsobená zlyhaním významného trhového mechanizmu. Trh si sám tvoril peniaze. O čo ide? Banky medzi sebou neobchodujú s

mincami a bankovkami, ale s inými likvidnými prostriedkami. Napríklad s dlžnými úpismi. Postupne si však vytvárali týchto prostriedkov obrovské množstvo vydávaním nových a nových úpisov a na ne viazaných ďalších finančných nástrojov. Vlády nie sú schopné takéto obchodovanie pri otvorených hraniciach a hlavne za súčasných slabých regulačných podmienok efektívne kontrolovať. Nemáme poznatok a síce poznatok podobný *rovnici množstva peňazí* (asi nedokonalej). Zlyhalo aj to, že niekto musel dávať "bankovým peniazom" ich hodnotu. A to boli rejtingové agentúry. Záložné listy kryjúce vysoko rizikové hypotéky boli rozpracované do ďalších množstiev cenných papierov a označené ako bezpečné. Aký obraz teda máme nakresliť na čiernu skrinku? Je NASDAQ, ukazovateľ indexu najnovších technológií dobrou mierou? Greenspan v roku 2001 začal znižovať úroky a NASDAQ narástol, a to až o 10 %. Zázračné oživenie privítalo osadenstvo Newyorskej burzy búrlivými ováciami (možno to niekto videl v televízii) a nadšenie nemalo konca kraja. Ples nadšencov. Má niekto premyslenú hypotézu o tom ako funguje ekonomický systém súčasnosti? Nie je už súčasná ekonomická veda ilúziotvornou disciplínou? Realita (ušla z pravdy) a otriasa „ekonomickou teológiou“. Nevynorila sa pred ňou traumatizujúca otázka: možno ešte veriť v dokonalú konkurenciu? Nemali by sme sa spýtať J. M. Keynesa: „Majstre, čo sa to udialo od Vašich čias?“ Dúfam, že čitateľ cíti, že pojem poznatková ekonomika je nevedeckým pojmom. Pravda a skutočnosť nie sú totožné.

I napriek tomu musím spomenúť to, že na katedre KOVE FHI (Husár, Szomolányi, Macák) sme obohatili *poznatky ekonómie* tým, že sme skonštruovali 2 dynamické modely podielu dlhu na HDP. Totiž pred vstupom SR do EÚ, museli sme splniť niekoľko kritérií. Jedným z nich bol spomenutý podiel. Ten mal dosiahnuť hodnotu 60 %. Je to vedecky opodstatnené? Pozrime si však tabuľku, ktorá uvádza hodnoty tohto kritéria za niekoľko krajín (output čiernej skrinky):

Zdroj: OECD Factbook 2006, Economic, Environmental and Social Statistics

Krajina	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Rakúsko	69.8	69.5	70.2	71.7	69.4	69.0
Belgicko	119.1	113.4	111.6	108.1	103.2	98.7
Dánsko	60.8	53.7	53.3	54.1	55.5	52.8
Grécko	105.2	114.0	114.4	111.6	108.8	109.3
Japonsko	125.7	134.0	142.3	149.4	154.0	156.3

Vidíme, že aj taká krajina ako Japonsko tento podiel prekračuje. Japonsko dosiahlo podiel dlhu na HDP až 156,3 %. Je to teoreticky možné? Je to naozaj zlé? Pozrime sa teda na problém pomocou skonštruovania modelu, teóriou

využívajúcou kvantitatívne vzťahy. Môže tento podiel prekročiť hodnotu 1? Potrebovali sme však „dynamiku“, odpoveď na problém nám musí dať dráhu „pohybujúcej“ sa rovnováhy. Ekonomický systém je dynamický, teda prebieha v ňom veľké množstvo zmien v určitom časovom období a vývoj makroekonomických agregátov sa nedá iba odhadovať. My sme si povedali, že z určitých predpokladov vyplynú celkom konkrétne dráhy veličín v čase. Toto platí aj o makroekonomickom agregáte dlh vlády. Využime tento prístup na konštrukciu dynamického modelu rastu dlhu v národnom hospodárstve. Ekonomická teória pozná niekoľko takýchto modelov. Pre pochopenie tohto vývoja sme skonštruovali model, ktorý bude nehomogénnou diferenciálnou rovnicou druhého stupňa s konštantným koeficientom.¹ Medzi dlhom vlády (D) a národným príjmom (HDP, Y) je vzťah. Tých vzťahov je viac. Uvažujme tieto základné vzťahy medzi premennými ekonomického systému (hospodárstva), model 1:

$$D'(t) = \alpha Y(t) \quad (1)$$

$$Y'(t) = \beta \quad (2)$$

$$Y(0) = Y_0 \quad (3)$$

$$D(0) = D_0 \quad (4)$$

$$\alpha > 0, \quad \beta > 0.$$

Z týchto štyroch vzťahov sme naformulovali diferenciálnu rovnicu, ktorej riešenie je vývoj (dráha) podielu dlhu na HDP v tomto tvare:

$$\frac{D(t)}{Y(t)} = \frac{(1/2)\alpha\beta t^2 + \alpha Y_0 t + D_0}{\beta t + Y_0}$$

Po dosadení hodnôt, ktoré rovnica vyžaduje, sme získali tento konkrétny priebeh dráh:

Tabuľka: Vývoj HDP, dlhu a ich podielu (model 1)

rok	Y(t), HDP	D(t)	D(t)/Y
0	1429,80	285,96	0,200
1	1459,80	574,92	0,394
2	1489,80	869,88	0,584
3	1519,80	1170,84	0,770
4	1549,80	1477,80	0,954
5	1579,80	1790,76	1,134
6	1609,80	2109,72	1,311

Výsledok dokazuje, že podiel môže prekročiť hodnotu 1 a teda to, že Japonsko malo jeho hodnotu 156,3 teória nevylučuje; naopak, Japonsko potvrdzuje, čo teória tvrdí. My teraz vieme povedať aj to, kedy tento dlh nepresiahne hodnotu 1. Na to sme skonštruovali druhý model.

¹ Husár, J.: In Alternatívne prístupy k riešeniu problémov ekonomiky SR, štúdia 9, Ekonóm, Bratislava 2006.

Nebudeme ho rozoberať.² Dôležité je, že poznatky o fungovaní ekonomického systému sú obohatené. Na stranu čiernej skrinky môžeme dopísať náš model. Ľudia, ktorí si živobytie založili na predvídaní pomocou princípov (ideológie) voľného trhu (dnes!), majú sťaženú pozíciu.

Na úplný záver uvedených úvah si dovoľím zdôrazniť potrebu dôkladného pochopenia koreňov vecí a to pomocou definície filozofie, ktorú naša generácia musela v škole vedieť naspamäť. **Philosophia est scientia de supremis principiis omnium rerum naturali rationis lumine comparata.** Čiže, **filozofia je veda o prapríčinách všetkých vecí, získaná svetlom prirodzeného rozumu.** Táto pravda platí aj dnes. Vedci sa jej musia držať.

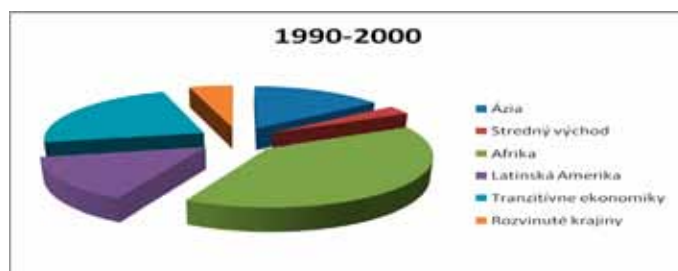
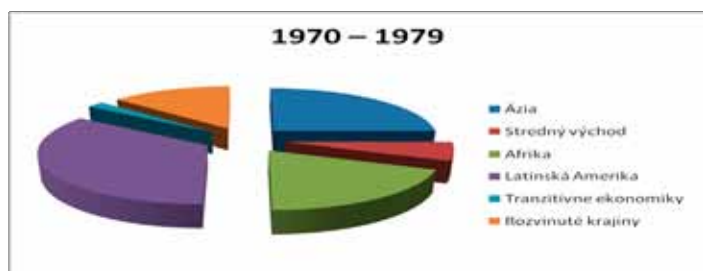
Prof. Ing. Mgr. ek. Jaroslav Husár, CSc.
KOVE, FHI Bratislava

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Príčiny, dôsledky globálnej krízy a predpoklady revitalizácie svetovej ekonomiky (3. časť)

Tab. č. 1
Počet identifikovaných finančných kríz v období rokov 1970 – 2000

Región	Počet štátov v regióne	1970 – 1979	1980-1989	1990-2000	Celkový počet kríz	Počet štátov v kríze
Ázia	27	13	14	21	48	25
Stredný východ	15	3	8	4	15	8
Afrika	50	10	34	55	99	49
Latinská Amerika	34	18	29	20	67	27
Tranzitívne ekonomiky	29	1	4	32	37	24
Rozvinuté štáty	23	7	9	7	23	14
Celkový počet kríz	178	52	98	139	289	147

Formované na základe štatistík OECD

Pozoruhodné, doteraz menej skúmané, sú regionálne aspekty finančných kríz. Zreteľne sa prejavuje ich frekvencia v 54 štátoch kontinentu v uvedenej grafickej prezentácii. Zaslужujú si hlbšie skúmanie aj vzhľadom na zvyšovanie váhy afrického kontinentu s necelou miliardou obyvateľov vo svetovej ekonomike.

Najväčší hospodársky rozvoj na prelome storočí dosiahli tie rozvojové a tranzitívne štáty, ktoré neakceptovali princípy washingtonského konsenzu a vo svojej stratégii akceptovali modely ekonomicky vyspelých štátov – aplikáciu trhového systému, no modifikovanú, ktorá je určovaná vlastnými (národno-štátnymi) záujmami. Zjednodušene – stanovili si a vydali sa vlastnou cestou. Takýto model v priebehu ostatných dekád úspešne aplikujú najväčšie národy sveta - Čína a India a pridávajú sa k nim ďalšie štáty, ako je Brazília, Ruská federácia. Tie sa stali aj ťažňami rozvoja svetovej ekonomiky.

Hľadanie východísk z krízy - Štáty vs MO?

Vysoký stupeň integrácie a interdependencie si, vzhľadom na globálny charakter aktuálnej krízy, vyžaduje adekvátne riešenie jej dôsledkov a nástrojov na obnovu rozvoja svetovej ekonomiky. To vyžaduje od jednotlivých, aj tých najvýznamnejších štátov, hľadať nové riešenia a prijímať *spoločné opatrenia - v rámci existujúcich, prípadne modifikovaných novovytváraných medzinárodných organizácií (MO).*

V tomto procese dochádza k dôraznej kritike tých najkompetentnejších MO, ako sú Svetová banka (SB), Medzinárodný menový fond (MMF), ale aj G8, Svetová obchodná organizácia (WTO) aj ďalších medzinárodných organizácií, resp. aj národných organizácií s významnou pôsobnosťou na svetovú ekonomiku, akou je americká centrálna banka – FED. V našom skúmaní koncentrujeme pozornosť predovšetkým na tri kľúčové z nich.

Svetová banka

Svetová banka, označovaná spolu s Medzinárodným menovým fondom podľa miesta ich oficiálneho zrodu ako „brettonwoodske dvojčatá“ pozostávala vo svojich začiatkoch z inštitúcií: Medzinárodnej banky pre obnovu a rozvoj (IBRD) a Medzinárodného združenia pre rozvoj. Postupne sa SB rozšírila o Medzinárodnú finančnú korporáciu, Mnohostrannú agentúru pre investičné záruky a Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov.

² Husár, J., K. Szomolányi, M. Macák: Makroekonomické vzťahy medzi rastom HDP, dlhom vlády a Maastrichtské criteria. Ekonomika a informatika 2/2006

IBRD v súčasnosti tvorí 185 štátov, členstvo v nej je podmienené členstvom v Medzinárodnom menovom fonde. Je to banka s najvyšším ratingom (AAA), má možnosť požičiavať si finančné prostriedky na svetových finančných trhoch za najvýhodnejších podmienok, a potom ich požičiavať členským štátom (predovšetkým rozvojovým). BRD poskytuje strednodobé a dlhodobé pôžičky zvyčajne na obdobie 15 - 20 rokov s 5 ročným odkladom splatnosti. Na poskytnuté pôžičky musia byť vystavené vládne záruky.

Pôvodné povojnové ciele SB – obnova vojnou zničenej svetovej, najmä európskej a ázijskej ekonomiky, odstraňovanie chudoby a i. sa postupne rozširovali. Podpora ekonomického rozvoja, zníženie chudoby v členských štátoch, najmä poskytovaním pôžičiek a s tým súvisiacej technickej pomoci pre potreby v zdravotníctve, vo vzdelávaní, v rozvoji vidieka a základnej infraštruktúry; podpora rastu medzinárodného obchodu a udržiavanie rovnováhy platobných bilancií; finančná podpora vládam pri vykonávaní reforiem v štrukturálnych a sociálnych politikách, a znižovanie chudoby v najmenej rozvinutých štátoch.

Rozsah pôžičiek poskytovaných SB varíroval okolo 30 mld. ročne. Globálna kríza sa, prirodzene prejavila plnou silou aj v tejto oblasti - za rok 2009 SB poskytla takmer dvojnásobne väčší rozsah, v porovnaní s predchádzajúcimi dekadami, pôžičiek – vyše 54 mld. USD.

Napriek uvedenému v posledných rokoch narastala kritika činnosti a efektívnosti pôsobenia Svetovej banky.

Bývalý hlavný ekonóm SB Joseph Stiglitz podrobil jej pôsobnosť dôraznej kritike za presadzovanie neoliberalného modelu ekonomiky hlavne projektmi štrukturálnych úprav. Ide v nich o postupy, keď SB ponúkne pôžičku v hodnote niekoľkých desiatok miliárd dolárov pod podmienkou prijatia balíčku neoliberalných štrukturálnych úprav nadiktovaných MMF.

Pod pojmom štrukturálne úpravy sa rozumie

- deregulácia trhu,
- privatizácia štátneho sektora,
- znižovanie sociálnych a environmentálnych noriem,
- orientácia na produkciu určenú na export

Súhrnne vyjadrené: *otvárať národný trh trhu svetovému*. S tým nemožno v zásade nesúhlasiť. No za predpokladu aspoň približne rovnakých podmienok pre medzinárodnú súťaž jednotlivých ekonomík.

Avšak, pre podkapitalizované ekonomiky tranzitívnych štátov, ktoré po desaťročiach centralizovaného štátneho dirigizmu a organizačno-inštitucionálneho zmätku 90. rokov 20. storočia neboli na tvrdú medzinárodnú konkurenciu vecne ani personálne pripravené, to bol vedomý (často politicky i ekonomicky vynútený) veľký risk. Ten zvyšovala politická naivita mnohých len po moci a majetku chtivých jednotlivcov i celých skupín tranzitívnych štátov, ku ktorým sa radí aj Slovensko. Na adresu tohto procesu Joseph Stiglitz, niekdajší viceprezident SB a bývalý hlavný poradca ekonómov v Bielom dome a súčasný držiteľ Nobelovej ceny za ekonómiu konštatoval, že „prijatý model neoliberalizácie je prijatie pozvánky do nešťastia“.

Dôsledky globálnej finančnej a hospodárskej krízy sa prejavili v enormnom raste žiadostí o pôžičky od Svetovej banky. Pôžičky od SB vo fiškálnom roku 2009 (skončil v júni), dosiahli výšku takmer 59 miliárd US dolárov. Oproti roku 2008 to znamenalo nárast o 54 percent. Táto dynamika rastu pôžičiek prolonguje aj v roku 2010.

Medzinárodný menový fond – Radikálne zmeny

Medzinárodný menový fond je od svojho založenia v r. 1945 orientovaný na podporu medzinárodnej menovej spolupráce, stabilitu výmenných kurzov a usporiadané režimy výmenných kurzov, ďalej je to napomáhanie hospodárskemu rastu a vysokej miere zamestnanosti, poskytovanie finančnej pomoci štátu s cieľom prekonať problémy spojené s nerovnováhou jeho platobnej bilancie. Svojou činnosťou MMF prispel vo veľkej miere k obnove vojnou deštruovaných ekonomík, najmä európskych a čiastočne aj ázijských a afrických štátov. K jeho činnosti, hlavne od ropnej krízy v 70. rokoch minulého storočia a aj v súvislostiach s výrazným nárastom ekonomickej sily viacerých donedávna rozvojových, štátov, narastali výhrady a požiadavky na ich primerané zastúpenie v štruktúrach MMF. Intenzita kritiky pôsobenia MMF stúpala s nárastom počtu a dôsledkov finančných kríz a nakoniec aj globálnej krízy.

Vážne výhrady boli k neverejným rokovaniam o zásadných otázkach pri poskytovaní pomoci jednotlivým štátom z MMF, resp. od Svetovej banky.

K zásadným riešeniam, napriek súhlasným vyjadreniam väčšiny zo 187 členov MMF nedochádzalo. A to ani po odporúčaní najvýznamnejších inštitúcií OSN, či G-7/G-8.

Nádej na razantnejší postup pri transformácii MMF stúpala s presadzovaním sa Skupiny G-20. (Do značnej miery to ovplyvnilo aj nás, pri očakávaní výsledkov rokovaní od washingtonského až po nedávne rokovanie v Soule).

Z dostupných oficiálnych dokumentov o výsledkoch rokovaní predstaviteľov 19 najvýznamnejších štátov sveta a EÚ v juhokórejskom Soule je zrejmé, že sa podarilo dospieť *k podpore zásadnej reformy v činnosti Medzinárodného menového fondu*, čo pokladáme za dobrý náznak: ochoty USA a ďalších západných mocností prenechať vyšší podiel v rozhodovacích procesoch a tým zvýšenie vplyvu rozvíjajúcich sa trhov, akým je napríklad Čína. Ako uviedli vo svojej záverečnej deklarácii, modernizovaný fond bude "lepšie odrážať zmeny vo svetovej ekonomike prostredníctvom väčšieho zastúpenia dynamicky sa rozvíjajúcich trhov a rozvojových".

Podľa lídrov skupiny G20 reforma taktiež zvýši "legitímnosť, dôveryhodnosť a efektívnosť" MMF a urobí z neho "ešte silnejšiu inštitúciu na podporu globálnej finančnej stability a rastu".

Plánované zmeny na minulotýždňovom zasadnutí schválila výkonná rada MMF. Generálny riaditeľ 187-člennej organizácie Dominique Strauss-Kahn ich označuje za "historické", keďže podľa neho znamenajú "doteraz

najväčší prenos vplyvu v prospech rozvíjajúceho sa trhu a rozvojových krajín".

/pokračovanie/

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Osobnosti

William F. Sharpe

V tomto čísle Siločiar prinášame prehľad o živote a činnosti posledného laureáta Nobelovej ceny za ekonómiu z roku 1990 W. F. Sharpa. Cena Švédskej kráľovskej banky bola udelená trom kandidátom za ich prácu v oblasti finančnej ekonomiky.

William F. Sharpe sa narodil 16. júna 1934 v Bostone, podobne ako M. Miller. Po ukončení štúdia začal pracovať Sharpov otec ako zamestnanec personálnej agentúry na Harvardovej univerzite. V roku 1940 však bol povolaný do Národnej gardy a celá rodina sa presťahovala do Texasu, neskôr do Severnej Karolíny a nakoniec do Kalifornie, kde mladý Sharpe navštevoval strednú školu. V roku 1951 začal študovať na Univerzite v Berkeley, kde plánoval štúdium medicíny. Po roku štúdia však zistil, že jeho záujmy sú odlišné a prestúpil na Kalifornskú univerzitu v Los Angeles, kde hlavným predmetom štúdia sa stala ekonómia a manažment. Najväčší vplyv na ďalšiu kariéru mali kurzy účtovníctva a ekonómie, predovšetkým mikroekonomická teória. Magisterský titul získal v roku 1956.

Výrazný vplyv na ďalší vývoj Sharpovej kariéry mali dvaja profesori na univerzite: H. Markowitz (spolulaureát Nobelovej ceny za ekonómiu) a A. Alchian, profesor ekonómie (predseda komisie pre obhajobu dizertačnej práce Sharpa).

V roku 1956 začal Sharpe pracovať pre korporáciu RAND ako ekonóm, kde sa, okrem iného, naučil počítačové programovanie. Počas práce v RAND si postupne dokončoval doktorandské štúdium, ktoré úspešne ukončil v roku 1961. Témou jeho dizertácie bola ekonomika transferu cien, no po diskusiách s H. Markowitzom začal pracovať na téme Analýza portfólia založená na zjednodušenom modeli vzťahov medzi cennými papiermi, pričom Markowitz sa stal neoficiálnym poradcom pri vypracovaní Sharpovej dizertačnej práce.

Po získaní titulu PhD. sa presťahoval do Seattlu a začal učiť na Washingtonskej univerzite, kde vypracoval základy pre CAPM (model oceňovania kapitálových aktív). V roku 1968 sa presunul na Kalifornskú univerzitu, kde pomáhal pri vzniku Školy sociálnych vied s multidisciplinárnym a kvantitatívnym zameraním. V 70. rokoch sa venoval výskumu ekvilibria na kapitálovom trhu a implikáciám pre voľbu investorského portfólia.

Redakcia

Európska únia

Zahranická politika, bezpečnosť a suverenita štátu v EÚ Štúdia (5.časť)

Nemožno teda nevidieť, že zmeny, ktoré prináša Zmluva v oblasti obrany, posúvajú EÚ smerom k vojenskej aliancii a k vytváraniu vlastných vojenských jednotiek. Doterajšie spoločné vojenské a policajné jednotky fungovali skôr na základe vlastnej iniciatívy niektorých členských štátov, pričom nemali priamu oporu v zakladajúcich zmluvách ES/EÚ. Významným precedensom pre tieto aktivity sa stala Schengenská dohoda (1985), ktorá poukázala na možnosť, že iniciatíva členských štátov sa môže za istých podmienok vyvíjať aj mimo štruktúry a právneho systému EÚ. Lisabonská zmluva tomuto dáva široký legislatívny a právny priestor v oblasti bezpečnosti a obrany, čo doteraz bolo vo vojenskej oblasti nemysliteľné. V oblasti vonkajšej bezpečnosti a obrany EÚ je dosť príkladov, ktoré dokumentujú takéto iniciatívy členských štátov. Napríklad: v roku 1992 sa formulovali, predovšetkým zásluhou niektorých členských štátov ES/EÚ, tzv. *petersbergské úlohy* (ozbrojené i neozbrojené) pre vonkajšiu pôsobnosť ZEÚ, ktoré sa neskôr v roku 1997 amsterdamskou revíziou zakladajúcich zmlúv ES/EÚ začlenili priamo do Zmluvy o EÚ. (Amsterdamská zmluva definovala ZEÚ už ako ozbrojenú zložku EÚ a zároveň ako obranný pilier jej Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.); počnúc rokom 1992 začali vznikať, najskôr zásluhou Francúzska a Nemecka, *ozbrojené sily EUROCORPS*, ku ktorým neskoršie pristúpili Belgicko, Španielsko a Luxembursko, ďalej sa iniciatívne založili *medzinárodná divízia STRED*, *obojživelné jednotky*, *jednotka rýchleho nasadenia EUROFOR* alebo *námorná jednotka EUROMARFOR*; v roku 2003 sa uskutočnil minisummit najvyšších predstaviteľov Francúzska, Nemecka, Belgicka a Luxemburska, aby položili *základ európskej obrannej aliancie*. (Minisummit bol účastníkmi prezentovaný ako snaha vdýchnuť európskej obrannej iniciatíve nový život, niektoré štáty Únie ho však považovali za cestu k dvojrychlostnej Európe.); alebo *projekt prvej bojovej jednotky EÚ*, ktorý spustili Veľká Británia, Francúzsko a Nemecko v roku 2004. Následne v tom istom roku na Konferencii o záväzkoch v oblasti obranných kapacít Únie prijali členské štáty už spoločný záväzok týkajúci sa vytvorenia 13 bojových jednotiek EÚ. Dá sa reálne predpokladať, že smerovanie a prehlbovanie európskej integrácie v oblasti spoločnej zahraničnej politiky, vonkajšej bezpečnosti a obrany bude naďalej významným spôsobom ovplyvňované skupinami iniciatívnych štátov Únie.

Významnú zmenu, ktorú priniesla Lisabonská zmluva z pohľadu suverenity štátu v oblasti vnútornej

bezpečnosti Únie je komunitarizácia agendy policajnej a súdnej spolupráce v oblasti trestných vecí – t. j. supranacionalizácia agendy bývalého III. piliera štruktúry EÚ, ktorá nepochybne patrila do suverénnej právomoci členských štátov. Znamená to, že nielen bude prebiehať prehĺbená harmonizácia trestného práva členského štátu (procesného i hmotného) a niektorých aspektov pôsobnosti orgánov činných v trestnom konaní, ale budú sa tiež prijímať komunitárne legislatívne akty nadnárodnej povahy zaväzujúce k ich plneniu v oblasti citlivej na štátnu suverenitu. Súdny dvor EÚ (SD) získava široké právomoci v oblasti vnútornej bezpečnosti Únie, teda v oblasti, kde jeho pôsobnosť do účinnosti Lisabonskej zmluvy bola veľmi obmedzená, napríklad nemohol rozhodovať o žalobách na členské štáty za porušenie práva EÚ alebo o predbežných otázkach národných súdov tých štátov, ktoré neurobili vyhlásenie, že umožňujú svojim súdom tieto otázky klásť. EP bol tiež vylúčený z procesu rozhodovania, pôsobil iba ako konzultačný orgán pre Radu ministrov.

Po nadobudnutí účinnosti Lisabonskej zmluvy sa však situácia radikálne zmenila. Zmluva znamená zánik III. piliera, v ktorom prevládal medzivládny charakter rozhodovania – to znamená, že rozhodnutia sa pôvodne prijímali jednomyselným spôsobom s možnosťou využitia inštitútu konštruktívnej abstencie namiesto práva veta. SD získava nad touto agendou široké právomoci, aké pôvodne mal iba v I. komunitárnom pilieri, a jeho moc tak výrazne narastá. SD môže naplno rozvíjať svoj doterajší prointegračný aktivizmus podporujúci federalistický, centralistický charakter európskej integrácie. Nadnárodný EP v tejto oblasti stratil konzultačnú právomoc a nadobudol neporovnateľne silnejšie postavenie, v ktorom má spolurozhodovať s Radou s možnosťou uplatnenia veta v legislatívnom procese. Európska komisia zase rozšírila svoju legislatívnu iniciatívu na celú oblasť vnútra a justície. Lisabonská zmluva v spomínanej agende ráznym spôsobom rozširuje hlasovanie kvalifikovanou väčšinou na úkor jednomyselného prijímania rozhodnutí. Nad oblasťami, kde sa rozhoduje kvalifikovanou väčšinou, členský štát stráca kontrolu. Zásadný problém nastáva, ak sa majú rovnakým spôsobom riešiť citlivé otázky spojené so štátnou zvrchovanosťou. Malý členský štát tak bude prehlasovaný aj vo veľmi chúlостivých oblastiach, akými sú napríklad harmonizácia skutkových podstát niektorých trestných činov, harmonizácia práv osôb v trestnom konaní alebo posilnenie postavenia transnacionálnych bezpečnostných a súdnych štruktúr Europol a Eurojust. O podobných otázkach sa už rozhodovalo v poamsterdamskom období (t.

j. v rokoch 1999 až 2003), keď sa riešila problematika komunitarizácie azylovej, vízovej a prisťahovaleckej politiky, a súdnej spolupráce v civilných veciach.

Pri prijímaní rozhodnutí v citlivých otázkach sa aj tu, podobne ako v prípade EZBP, zavádza opatrenie v podobe záchranej brzdy, ktoré poskytuje členskému štátu možnosť zastaviť legislatívny proces v Rade a odovzdať vec na jednomyselné rozhodnutie Európskej rade. Tento inštitút sa však nedotýka všetkých oblastí, kde sa zavádza väčšinové hlasovanie, a tiež nie je isté, ako bude fungovať v praxi. Aj tu existujú pochybnosti o fungovaní záchranných brzd v praktickom živote a tiež reálny predpoklad na odstránenie tohto inštitútu v rámci budúcich revízií Zmlúv o založení a fungovaní EÚ.

Z pohľadu štátnej suverenity sa ďalej ukazuje ako problém rozširovať právomoci Únie bez klasickej revízie zakladajúcich zmlúv spojených s ich ratifikáciou v členských štátov, a to iba na základe jednorazového jednomyselného rozhodnutia Rady a súhlasu EP – napríklad podľa čl. 82 ods. 2 a čl. 83 ods. 1 Zmluvy o fungovaní EÚ. Takýmto jednoduchým spôsobom sa môže vytvoriť Úrad európskeho prokurátora, ktorý bude môcť vystupovať ako verejný žalobca pred národnými súdmi v štátoch Únie.

V snahe smerovať, rozvíjať a prehľbovať európsku integráciu do oblastí zahraničnej politiky, bezpečnosti (vonkajšej i vnútornej) a obrany sa často spája s demokratickým deficitom v EÚ. Tento jav je dielom predovšetkým málo zodpovedných národných politikov a extrémnych eurofederalistov. Tí nenápadne vytvárajú zdanie až hrozivého demokratického deficitu, ktorého odstraňovanie na jednej strane nepriamo potvrdzuje doterajší integračný postup smerujúci k istému politickému centru v Únii, na druhej strane prítvrdzuje orientáciu smerom k akejsi forme federácie postupným posilňovaním kompetencií EP až na úroveň kompetencií národných parlamentov. Ak sa budú aplikovať tradičné kritéria na posudzovanie demokratickosti štátu aj na hodnotenie demokratickosti integračného útvaru, potom sa EÚ (pokiaľ sa nestane zloženým štátom) bude podľa týchto kritérií vždy javiť ako štruktúra s neprimeraným deficitom demokracie. Preto jednostranné a účelové aplikovanie takýchto kritérií takýmto spôsobom na EÚ nemôže byť správne; je skresľujúce, vo všeobecnosti neprijateľné a teda nemôže viesť ku korektnému, objektívnemu hodnoteniu politického a spoločenského systému Únie.

Doc. Ing. Pavol Hrivík, CSc.